

Lubomír Hampl

Akademia Techniczno-Humanistyczna, Bielsko-Biała

**CZY ISTNIEJE „ETYCZNY ŁAD”
CZY „SPOŁECZNY CHAOS”
PODCZAS PRZEKŁADANIA RÓŻNYCH
JEDNOSTEK LEKSYKALNYCH?
PRÓBA ANALIZY JĘZYKOZNAWCZEJ**

SUMMARY

In the article the author attempts to present the translation process associated with the concept of “the triad”: identification – interpretation – translation (and the different variations of it). The author gives examples where cultural components also play a significant role in the reception of the translated text (the method of selecting between foreignization and domestication – including folk terminology). In the study, excerpts from different domains of the Holy Scriptures serve a purpose as research materials. The author notices that translation includes the signs of creativity, which give the translator the right for inventiveness and in some cases even free interpretation, which directly corresponds with the objective thesis about ethical and social frames over translation processes of management, especially in the field of written texts.

Keywords: identification, interpretation, translation, Czech and Polish translation of the Bible, new collections of modern translation units, foreignization, domestication, folk terminology

Słowa kluczowe: identyfikacja, interpretacja, przekład, czeskie i polskie tłumaczenia biblijne, nowe zbiory jednostek przekładowych, egzotyzacja, domestykacja, terminologia ludowa

W niniejszym artykule chciałbym zwrócić uwagę przede wszystkim na kwestie lingwistyczne, które powinny być nie tylko właściwie zauważalne, ale i odpowiednio nadmieniane w szeroko rozumianym nurcie interdyscyplinarnych badań humanistycznych, skoncentrowanych także wokół etyki¹ tłumaczenia tekstów włącznie z poszczególnymi jej wyeksponowanymi lub wyprofilowanymi² jednostkami leksykalnymi. Będę koncentrował się na dwóch typologicznie i genetycznie bliskich językach słowiańskich, jakimi są czeszczyzna i polszczyzna (por. **ana-**

¹ Spośród istniejących wielu definicji podam jedną czeskojęzyczną, pochodzącą z *Nowego słownika akademickiego słów obcych*, która dobrze komponuje się z tematyką opisywanej problematyki. Przedmiotowy leksykon zaznacza, że *etika* to ‘*nauka o mravnosti, o původu a podstatě morálního vědomí a jednání, tedy soustava mravních zásad, morálka, mravnost např. křesťanská*’, por. J. Kraus a kol., *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*, Nakl. Akademia, Praha (2007), s. 218 – [tłum. pol. L.H.: nauka o moralności, o pochodzeniu i istocie dotyczącej świadomości moralnej oraz znajomości postępowania, więc jest to układ zasad moralnych i obyczajowych, por. np. tzw. moral chrześcijański // moralność chrześcijańska]. Skoro zostało nadmienione pojęcie dotyczące chrześcijaństwa, przytoczę parę przykładów z „księgi ksiąg”, czyli z *Pisma Świętego*, żeby pokazać, jak w *Biblii* są tłumaczone i opisywane zjawiska z przedmiotowego zakresu badawczego.

² Zwracam uwagę na dwie podstawowe rozbieżności: odmienne profilowanie *anie*, czyli ‘nadawanie przedmiotowi określonego kształtu’ jako jednej z podstawowych operacji mentalnych, dokonywanej przez umysł ludzki (wraz z jego wymiarami np. perspektywą, schematyzacją, wyodrębnieniem figury pierwszoplanowej i drugoplanowej), w konsekwencji czego ukażą się różnice w obrazowaniu rzeczywistości. Procesy te, używając terminologii Ronalda Langackera (por. R. Langacker: *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. I, Stanford (1987); R. Langacker: *Wykłady z gramatyki kognitywnej*: Kazimierz nad Wisłą, Lublin (1995) oraz R. Langacker: *Model dynamiczny oparty na uzusie językowym*, [w:] *Akwizycja języka w świetle językoznawstwa kognitywnego*, red. E. Dąbrowska, W. Kubiński, Kraków (2003), s. 30–117), zostały przedstawione jako: „umiejętności konstruowania sytuacji (sceny) na różne sposoby w celu ujęcia myśli” w efekcie czego odkryły się znaczące dysproporcje tego samego utworu (badanego tekstu // akapitu // zdania) w całościowym procesie translacyjnym.

lizę intralingwalną i interlingwalną, stanowiącą priorytetową część konfrontatywnych badań³).

W teorii językoznawczej mamy najogólniej do czynienia z dwoma metodami tłumaczenia⁴, czyli z tzw. procesem **egzotyżacji i udomowieniem**, w których dochodzi w większym lub mniejszym stopniu – w zależności od rodzaju tłumaczenia – do rekonstrukcji językowego obrazu świata. Jak twierdzi sam Norman Davies „warianty nazw geograficznych zależą po części od przekonań ludzi, którzy ich używają, po części zaś – od upływu czasu”, a obowiązek historyka (oraz także tłumacza przyp. własny L.H.) w tym względzie „polega na zwróceniu czytelnikowi uwagi na to, jak terażniejszość różni się od przeszłości”⁵. Przyjrzyjmy się teraz dokładnie w dalszej części przeprowadzanej analizy leksykalnej, jak przedmiotowe jednostki leksykalne – zlokalizowane w *Starym i Nowym Testamencie Pisma Świętego* (języki wyjściowe: hebrajski i greka) – zostały przetłumaczone w czeskich i polskich wyekscerpowanych wersetach biblijnych. Przywołuję zarówno staroczeskie i staropolskie, jak i współczesne czeskie i polskie wydania.

Zarówno w pierwszym, jak i drugim przykładzie, które są tematycznie powiązane, skoncentruję się na **nazwach własnych**, szczególnie uwzględniając **nazwy środków płatniczych** – (patrz wyrazy wytłuszczo-

³ Dyskutowana może być nie tylko struktura literacka, ale także związki z modelami biblijnymi i pozabiblijnymi, zachodzące zarówno na poziomie literackim, jak i tematycznym. Bardzo często dialog ten – jak zauważa M. A. Wajda, *Szkice z biblijnego zwierzyńca*, Wyd. Petrus, Kraków (2016), s. 43 – nabiera charakteru interdyscyplinarnego, bo odwołuje się do dorobku językoznawców, kulturoznawców czy historyków. Niewątpliwie takie badania poszerzają nasze horyzonty konceptualne.

⁴ Znana jest również inna terminologia, polegająca na przykładzie do słownym i wolnym, która jest ściśle powiązana ze strategią ekwiwalencji formalnej i dynamicznej.

⁵ E. Tabakowska, *O przekładzie na przykładzie*, Wyd. Znak, Kraków (2008), s. 79.

ne) – jako **obrazowy transfer elementów kulturowych**. Kluczowym leksemem jest grecki wyraz *ασσαριου*⁶, por.

(I – EWANGELIA WG ŚW. MATEUSZA 10,29)

- BK** *Zdaliž nebývají prodáváni dva vrabečkové za **peníze**k?* (Mt 10,29) – (tłum. BK 2009: 12).
- BO** *Však dva vrabcě za **peniezek** prodávají* (Matouš 10,29) – (tłum. BO 1981: 69).
- ČEP** *Neprodávají se dva vrabci za **halě**ř?* (Mt 10,29) – (tłum. ČEP 2008: 1127).
- ČSP** *Neprodávají se dva vrabci za **halě**ř?* (Mt 10,29) – (tłum. ČSP 2009: 1177).
- B21** *Neprodávají se snad dva vrabci za **halě**ř?* (Mt 10,29) – (tłum. B21 2009: 1267).
- PNS** *Což se neprodávají dva vrabci za **minci malé hodnoty**?* (<http://www.jw.org/cs/>).
- JB** *Což se naprodávají dva vrabci za **halě**ř?* (Mt 10,29) – (tłum. JB 2009: 1719).
- SNC** *Jakoupak cenu má vrabec?* (Matoušovo Evangelium 10,29) – (tłum. SNC 2011: 1160)⁷.
- BG** *Izali dwóch wróbelków za **pieniężek** nie sprzedają,* (Mt 10,29) – (tłum. BG s. 757).
- BJW** *Izali dwu wróblów za **pieniądz** nie przedają,* (Mt 10,29) – (tłum. BJW 2000: 1970).

⁶ W Czeskim Przekładzie Ekumenicznym (ČEP) bezpośrednio przy zastosowanym ekwiwalencie językowym *halě*ře (dosł. *halerze*) w przypisie pojawiło się objaśnienie, że wyrażenie to pochodzi z języka greckiego i że pierwotnie brzmiało ono „*assarion*” (gr. *ασσαριου*), jako 1/16 denara (s. 1127) lub „*ossaria*” (s. 1187).

⁷ W sparafrazowanym współczesnym czeskojęzycznym tłumaczeniu *Slovo na cestu* spotykamy się z brakiem nazwy środka płatniczego.

- NBG** *Czyż nie sprzedają dwóch wróbelków za **pieniązek**?* (Mt 10,29 tłum. NBG) – (za: <http://www.biblest.com.pl/stb/ntest/mateusz/mat.html> – dostępność 01.09.2017).
- BT** *Czyż nie sprzedają dwóch wróbli za **asa**?* (Mt 10,29) – (tłum. BT 1989: 1135).
- BWP** *Czyż nie sprzedaje się dwu wróbli za jednego **asa**?* (Mt 10,29) – (tłum. BWP 1997: 1908–1909).
- BW** *Czyż nie sprzedają za **grosz** dwu wróbli?* (Mt 10,29) – (tłum. BW 2001: 1039).
- BP** *Czyż nie sprzedaje się dwóch wróbli za jednego **asa**,* (Mt 10,29) – (tłum. BP 2012: 1409).
- PNŚ** *Czy nie sprzedaje się dwóch wróbli za **monetę małej wartości**?* (Mt 10,29) – (tłum. PNŚ 1997: 1227).
- LXX** οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρίου πωλεῖται καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πρᾶσσεται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν (Mt 10,29) – (<http://www.blueletterbible.org> – dostępność 01.09.2017).
- VUL** *nonne duo passerese **asse** veneunt et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro* (Mt 10,29) – (<http://www.blueletterbible.org> – dostępność 01.09.2017).
- BBrz** *Izali dwu wróbelików za **pieniądz** nie przedają?* (Mt 10,29) – (tłum. BBrz 1563/2003: 868).
- BBud.** *Aza nie dwa wrobla przedają za **Assarion**?* (Mt 10,29 tłum. BBud) – (za: http://biblia.org.pl/pliki/ewangelion_wedle_mateusza.pdf – dostępność 01.09.2017).

(II – EWANGELIA WG ŚW. ŁUKASZA 12,6)

- BK** *Zdaliž nebývá pět vrabečků prodáváno za **dva peníze**?* (Lukáš 12,6) – (tłum. BK 2009: 72).
- BO** *Však pět vrabciev za **poloveň**,* (Lukáš 12,6) – (tłum. BO 1981: 243).

- ČEP** *Což neprodávají pět vrabců za dva haléře?* (Lukáš 12,6) – (tłum. ČEP 2008: 1187).
- ČSP** *Což se neprodává pět vrabců za dva haléře?* (Lukáš 12,6) – (tłum. ČSP 2009: 1252).
- B21** *Neprodává se snad pět vrabců za dva haléře?* (Lukáš 12,6) – (tłum. B21 2009: 1341).
- PNS** *Což se neprodává pět vrabců za dvě mince malé hodnoty?* (L 12,6) – (<http://www.jw.org/cs/>).
- JB** *Což se neprodává pět vrabců za dva haléře?* (Lukáš 12,6) – (tłum. JB 2009: 1808).
- SNC** *Jakou cenu má vrabec na vašem trhu? Pár haléřů.* (Lk 12,6) – (tłum. SNC 2011: 1225).
- BG** *Izali pięciu wróbelków nie sprzedają za dwa pieniądze?* (Łk 12,6) – (tłum. BG s. 814).
- BJW** *Izali pięci wróbli nie sprzedają za dwa pieniądze?* (Łk 12,6) – (tłum. BJW 2000: 2075).
- NBG** *Czyż nie sprzedają pięć wróbli za dwa assariony?* (Łk 12,6) – (<http://www.biblest.com.pl/stb/ntest/lukasz/luk.html> – dostępność 01.09.2017).
- BT** *Czyż nie sprzedają pięciu wróbli za dwa asy?* (Łk 12,6) – (tłum. BT 1989: 1197).
- BWP** *Czyż bowiem nie sprzedają pięciu wróbli za dwa miedziaki?* (Łk 12,6) – (tłum. BWP 1997: 2023).
- BW** *Czy nie sprzedaje się pięciu wróbli za dwa grosze?* (Łk 12,6) – (tłum. BW 2001: 1114).
- BP** *Czyż nie sprzedają pięciu wróbli za dwa asy,* (Łk 12,6) – (tłum. BP 2012: 1494).
- PNS** *Czyż nie sprzedaje się pięciu wróbli za dwie monety małej wartości?* (Łk 12,6) – (tłum. PNS 1997: 1309).
- BBrz** *Izali pięci wróblików nie sprzedają za dwa pieniądze?* (Łk 12,6) – (tłum. BBrz 1563/2003: 928).

- LXX** οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται **άσσαρίων δύο** καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλεησμένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ (Łk 12,6) – (<http://www.blueletterbible.org> – dostępność 01.09.2017).
- VUL** *nonne quinque passerres veneunt **dipundio** et unus ex illis non est in oblivione coram Deo* (Łk 12,6) – (<http://www.blueletterbible.org> – dostępność 01.09.2017).

W Łk 12,6 mamy do czynienia z następującymi ekwiwalentami, które są przedmiotem niniejszej analizy: czes. *pět vrabečků za dva peníze* (BK), *pět vrabciev za poloveň* (BO), *pět vrabců za dva halěře* (ČEP, ČSP, B21, JB), *pár halěřů* (SNC), *pět vrabců za dvě mince malé hodnoty* (PNS), *pięć wróbelków za dwa pieniądze // pieniądza* (BG, BJW // BBrz), *pięć wróbli za dwa assariony* (NBG), pol. *pięć wróbli za dwa asy* (BT, BP), *pięć wróbli za dwa miedziaki* (BWP), *pięć wróbli za dwa grosze* (BW) oraz *pięć wróbli za dwie monety małej wartości* (PNS).

Niektóre słownictwo spośród analizowanych wersetów biblijnych jak np. *Czeski Przekład Ekumeniczny*, *czeska Biblia XXI Wieku*, *Czeski Przekład Studyjny*, *czeska edycja Biblii Jerozolimskiej* i *polskojęzyczne tłumaczenie Biblii Warszawskiej* zostało przetłumaczone w taki sposób, żeby ułatwić zrozumienie tekstu rodzimym użytkownikom. Dla Czechów w wyżej wymienionych czeskojęzycznych przekładach zastosowano dobrze im znane ekwiwalenty pieniężne w formie „halerzy” (jako obowiązujący na terytorium Republiki Czeskiej środek płatniczy: 1 korona = 100 halerzy), a dla Polaków zastosowano analogicznie „kulturowe pojęcia”, wykorzystując w przekładzie dobrze im znane „grosze” – por. zjawisko udomowienia.

Kolejny przykład będzie dotyczył *Starego Testamentu*, a konkretnie kwestii na drzędności i podrzędności wyrazów z kategorii pojęciowej ptactwa. W celu oczyszczenia z trądu domu składano w ofierze również *ptaka* (niektóre tłumaczenia podają *wróbla*, inne, np. *synogarli-*

ce⁸), a drugiego przedstawiciela kategorii pojęciowej awifauny – zgodnie z Prawem Mojżeszowym – wypuszczano na wolność, por.

(III – KSIĘGA KAPŁAŃSKA 14,49)

- BK** *A vezma k očištění domu toho dva vrabce* (Leviticus 14,49) – (tłum. BK 2009: 108).
- BO** *A na počištenie jeho vezme dva vrabcě* (3. Mojžíšova 14,49) – (tłum. BO 1988: 183).
- ČEP** *Vezme dva ptáky*, (Třetí Mojžíšova Leviticus 14,49) – (tłum. ČEP 2008: 124).
- ČSP** *Aby očistil dům od hříchu, vezme dva ptáky*, (Leviticus 14,49) – (tłum. ČSP 2009: 147).
- B21** *Aby dům očistil od hříchu, vezme dva ptáky*, (Leviticus 14,49) – (tłum. B21 2009: 128).
- PNS** *A k očištění domu od hříchu vezme dva ptáky* (3. Mojžíšova 14,49) – (<http://www.jw.org/cs/publikace/bible-online/nwt/knihy/3-Mojzisova/14/>).
- JB** *K oběti za hřích domu vezme dva ptáky*, (Leviticus 14,49) – (tłum. JB 2009: 181).
- SNC** *Bude k tomu potřebovat dva ptáky*, (Třetí Mojžíšova 14,49) – (tłum. SNC 2011: 128).
- BG** *A weźmie na oczyszczenie onego domu dwu wróblów*, (Leviticus 14,49) – (tłum. BG s. 98).
- BJW** *a na oczyszczenie jego weźmie parę wróblów* (Kpł 14,49) – (tłum. BJW 2000: 195).

⁸ *Biblia Poznańska* w Kpł 14,49 nie podaje w swoim tłumaczeniu ani *ptaka* (pojmowanego jako wyraz hiperonimiczny), ani *wróbla* (wyraz hiponimiczny), ale została na jej kartach biblijnych użyta leksyka, skupiająca się na wyprofilowaniu *synogarlicy* (kohiponim), por. *Dla uwolnienia domu od grzechu [kapłan] weźmie dwie synogarlice, drzewo cedrowe, karmazyn i hizop* (BP 2012, s. 142).

- NBG** *Zatem weźmie do oczyszczenia domu parę **ptaków**, (III Księga Mojżesza 14,49) – (<http://www.biblest.com.pl/stb/ste-st/3Moj/3Moj.html>).*
- BT** *Aby oczyścić dom, kapłan weźmie dwa **ptaki**, (Kpł 14,49) – (tłum. BT 1989: 121).*
- BWP** *Dla oczyszczenia domu weźmie dwa **ptaki**, (Księga Kapłańska 14,49) – (tłum. BWP 1997: 188).*
- BW** *Potem weźmie celem oczyszczenia tego domu dwa **ptaki** (Lewiticus) – (tłum. BW 2001: 127).*
- BP** *Dla uwolnienia domu od grzechu [kapłan] weźmie dwie **synogarlice** (Kpł 14,49) – (tłum. BP 2012: 142).*
- PNŚ** *A dla oczyszczenia domu z grzechu weźmie dwa **ptaki** (Kpł 14,49) – (tłum. PNŚ 1997: 156).*
- BBrz** *A tak ku oczyszczeniu onego domu, weźmie dwa **wróbla**, (3 Mojż. 14,49) – (BBrz 1563/2003: 110).*

Oceniając pracę tłumacza nad tekstem, Elżbieta Tabakowska zastanawia się nad kwestią, którą nie zawsze da się jednoznacznie rozwiązać, gdyż dotyczy ona również wzmiankowanej triady: **błędu stylistycznego – błędu językowego – błędu interpretacji**. Jak podkreśla autorka *błąd językowy* (gramatyczny) łatwo usunąć i wytropić; *błąd stylistyczny* bywa sprawą subiektywnej oceny; natomiast *błąd interpretacji* – najgroźniejszy ze wszystkich – może umknąć uwagi krytyka, a ponowna lektura oryginału nie zawsze odkrywa go przed samym tłumaczem⁹.

Warto sobie uświadomić, że każdy proces translacyjny – zwłaszcza dotyczący ekspresji pisemnej – wymaga dogłębnego przemyślenia i precyzyjnego stosowania odpowiednich jednostek leksykalnych.

Przedstawione dwie translacyjne strategie tłumacza skupiają się w pierwszym zasygnalizowanym wypadku wokół pojęcia: „foreigniza-

⁹ E. Tabakowska, *O przekładzie na przykładzie*, Wyd. Znak, Kraków (2008), s. 53.

tion” – czyli utrzymania różnic kulturowych, albo w drugim wypadku dotyczą „domestication” – to znaczy, że mamy do czynienia z maksymalnym złagodzeniem kulturowego szoku, ulegającego adaptacji i tłumaczeniu. W związku z czym pojawia się **niewidzialność // niewidoczność** (ang. *invisibility*) tłumaczenia, która minimalizuje obcość tekstu. Używając metafory Elżbiety Tabakowskiej, opartej na koncepcji niemieckiego hermeneuty Friedricha Schleiermacha (*przekład oswojony* i *przekład wyobcowany*¹⁰), możemy się dowiedzieć, że chodzi o „wysyłanie czytelnika w zagraniczną podróż” albo „sprowadzenie autora do kraju czytelnika”¹¹. Te dwa diametralnie różniące się typy przekładów – zwłaszcza pod względem techniki tłumaczenia¹² – powodują widoczne zróżnicowanie w końcowej sferze odbio-

¹⁰ Strategia ta, będąca w opozycji do szeroko rozumianej domestykacji oraz która sama różnica między (**forenizacją i domestykacją**), stała się wytyczną ideologicznego i etycznego projektu określanego mianem tzw. przyprowadzenia czytelnika do autora i autora do czytelnika (por. F. Schleiermacher (1813/2010), *O różnych metodach tłumaczenia*. Przeł. P. Bukowski [w:] *Przekładaniec 21*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (2010), s. 8–29; A. Berman., *Przekład jako doświadczenie obcego* [w:] *Współczesne teorie przekładu. Antologia* pod red. P. Bukowskiego i M. Heydel, przekł. Uta Hrehorowicz. Wyd. Znak, Kraków (2009), s. 247–264; L. Venuti, *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge, London–New York (1995); L. Venuti, *Przekład, wspólnota, utopia* [w:] *Współczesne teorie przekładu. Antologia* pod red. P. Bukowskiego i M. Heydel, przekł. M. Heydel. Wyd. Znak, Kraków (2009), s. 265–293) – do którego sprowadza się rola każdego tłumacza literatury.

¹¹ E. Tabakowska, *Tłumacząc się z tłumaczenia*. Wyd. Znak, Kraków (2009), s. 52–53.

¹² Zgodnie z istniejącymi zabiegami traduktologicznymi i próbą klasyfikacji tłumaczenia imion oraz nazw własnych można wyróżnić trzy grupy:

- tłumaczenie obcego imienia własnego poprzez użycie ekwiwalentu języka docelowego lub wymyślonego przez tłumacza;
- pozostawienie obcego imienia własnego w jego oryginalnej formie;
- tłumaczenie poprzez wprowadzenie ekwiwalentu z tzw. „trzeciej kultury”, por. K. Kwaśna, *Potworne czy nienazwane? O przekładzie opowiadań Howarda Phillipsa*

ru. W translacji kulturowej to, co „obce” nigdy nie ulegnie całkowitemu przyswojeniu, lecz zachowa swą odrębność, którą należy – jak podkreśla Katarzyna Lukas – zaakceptować¹³.

Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że zarówno w języku biblijnym¹⁴, jak i w języku potocznym dochodzi w niektórych miejscach „niestety” do wielu przekłamań językowych¹⁵, por. zwłaszcza wyrazy wytłuszczone:

Lovecrafta [w:] *Studia o Przekładzie* nr 36, pod red. P. Fasta, Wyd. Śląsk, Katowice (2013), s. 117–148; K. Hejwowski, *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa (2006); K. Hejwowski, *Klasyfikacja błędów tłumaczeniowych – teoria i praktyka*, [w:] A. Kopczyński, M. Kizeweter, „*Jaakość i ocena tłumaczenia*”, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej Academica, Warszawa (2009), s. 141–161; K. Hejwowski, *Iluzja przekładu, przekładoznawstwo w ujęciu konstruktywnym*, *Studia o przekładzie* nr 41 P. Fast (red.), Wyd. Naukowe Śląsk i SIW, Katowice (2015), O. Wojtasiewicz., *Wstęp do teorii tłumaczenia*, Wyd. Translegis, Warszawa (2007); R. Lewicki, *Między adaptacją i egzotyacją: The Pickwick Papers w przekładzie polskim i rosyjskim* [w:] *Przekładając nieprzekładalne*, red. W. Kubiński, O. Kubińska, T. Z. Wolański, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk (2000), s. 191–200.

¹³ K. Lukas, *Jungowska wizja archetypów i artyści w prozie Brunona Schulza i jej przekładzie na język niemiecki* [w:] *Translatio i literatura* red. nauk. A. Kukułka-Wojtasik, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa (2011), s. 216.

¹⁴ Każde tłumaczenie tekstu na inny język jest zawsze złożonym i z reguły niełatwym przedsięwzięciem. To dotyczy szczególnie trudnych do przekładania tekstów religijnych, do których zaliczamy także *Pismo Święte*. Wyekscerpowane przykłady w niniejszym artykule – koncentrujące się na przedmiotowej kategorii pojęciowej gwiazdozbiorów i pactwa – dają dobry przegląd o wielkości zastosowanych technik translatorskich oraz zwracają uwagę na wyeksponowane różnice, jakie istnieją w badanych czeskich i polskich wersjach przekładanego tekstu.

¹⁵ W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że jest to spowodowane prawdopodobnie tym, jak my – jako aktywni użytkownicy języka i przyjętej komunikacji werbalnej – postrzegamy otaczający świat przy użyciu stosowanej leksyki w danym kręgu kulturowym. Warto także wspomnieć o tym, że w *Biblii* nie są zawarte najważniejsze dane o charakterze **astralnym** czy **zoologicznym**, ale przede wszystkim **teologicznym**. Z drugiej

(IV – KSIĘGA SĘDZIÓW 7,25)

- BK** *A chytili dvě knížat Madianských, **Goréba** a Zéba. I zabili Goréba na **skále Goréb** a Zéba zabili v lisu Zéb, a honili Madianské, hlavu pak Gorébovu a Zébovu přinesli k Gedeonovi za Jordán. (Kniha Judicum, totiž soudců izraelských 7,25) – (tłum. BK 2009: 228).*
- BO** *a popadena dva mužě madianská **Oreba** a Zeba zabil na **hořě Oreb**, ale Zeba v lisici Zeb. A stíhali sú Madiana, hlavy Orebovu a Zebovu nesúce k Gedeonovi, přes řeku Jordánskú. (Soudců 7,25) – (tłum. BO 1988: 373).*
- ČEP** *Přitom zajali dva midjánské velmože, Oréba (to je **Havrana**) a Zéba (to je Vlka). Oréba zabili na **Havrání skále** a Zéba zabili ve Vlčím lisu a pronásledovali Midjánce. Hlavu Orébovu a Zébovu přinesli Gedeónovi za Jordán. (Soudců 7,25) – (tłum. ČEP 2008: 244).*
- ČSP** *Přitom zajali dvě midjánská knížata, **Óréba** a Zéba. Oréba zabili na **Cúr Órébu** a Zéba zabili v Jekeb Zébu. Pronásledovali Midjánce a hlavu Óréba a Zéba přinesli Gedeónovi přes Jordán. (Soudců 7,25) – (tłum. ČSP 2009: 310).*
- B21** *Pronásledovali Midiánce a zajali dva jejich velitele, Oreba (totiž **Havrana**) a Zeeba (totiž Vlka). Oreba popravili u **Havrání skály** a Zeeba u Vlčího lisu. Orebovu a Zeebovu hlavu pak přinesli Gedeonovi na druhou stranu Jordánu. (Kniha Soudců 7,25) – (tłum. B21 2009: 284).*
- PNS** *Zajali také dvě midianská knížata, totiž **Oreba** a Zeeba; a přistoupili k tomu, aby Oreba zabili na **Orebově skále**, a Zeeba zabili u Zeebovy vinné nádrže. A dále Madiana pronásledovali a Orebovu a Zeebovu hlavu přinesli Gideonovi v jordánském kraji.*

strony wypadaloby również podkreślić, że *Pismo Święte* jest dziełem **literackim**, więc jego interpretacja wymaga przeprowadzenia **krytyki** literackiej, w tym zwłaszcza jego struktury, kontekstu, symboliki, właściwości języka i zastosowanej leksyki.

(Soudci 7,25) – (<http://www.jw.org/cs/publikace/bible-online/nwt/knihy/soudci/7/>).

- JB** *Zajali oba midiańské náčelníky, **Oreba** a Zeeba. Oreba zabili u **Orebovy skály** a Zeeba u Zeebova lisu. Pronásledovali Madiána a přinesli Gedeonovi za Jordán Orebovu a Zeebovu hlavu. (Kniha Soudců 7,25) – (tłum. JB 2009: 362).*
- SNC** *Zajali dva midjánské velitele, Oréba (to znamená **Havran**) a Zéba (to znamená Vlk). Oréba pak popravili na **Havraní skále**, Zéba zabili ve Vlčím lisu a jejich hlavy přinesli Gedeónovi za Jordán. (Soudců 7,25) – (tłum. SNC 2011: 258).*
- BG** *Przytém pojмали dwoje książąt Madyjańskich, **Oreba** i Zeba; a zabili Oreba na **skale Oreb**, a Zeba zabili u prasy Zeb, i gonili Madyjanity, a głowę Oreba i Zeba przynieśli do Giedeona za Jordan. (Księga Sędziów, którą zowią Judicum 7,25) – (tłum. BG s. 214).*
- BJW** *I pojmawszy dwu mężów Madiańskich, **Oreba** i Zeb, zabił Oreba na **skale Oreb**, a Zeba na prasie Zeb. I gonili Madian niosąc głowy Oreb i Zeb do Gedeona za rzekę Jordan. (Księgi Sędziów 7,25) – (tłum. BJW 2000: 400).*
- NBG** *Nadto ujęli dwóch książąt midjanickich – **Oreba** i Zeeba. I zabili Oreba przy **skale Oreb**, zaś Zeeba zabili przy prasie Zeeb oraz ścigali Midjanitów. Zaś głowy Oreba i Zeeba przynieśli za Jar-den, do Gideona. (Księga Sędziów 7,25) – (<http://www.biblest.com.pl/stb/stest/sedziow/sedziow.html>).*
- BT** *Ujęli przy tym dwóch dowódców madianickich: **Oreba** i Zeeba. Oreba zabili na **skale Oreba**, a Zeeba przy tłoczni Zeeba. Ścigali nadal Madianitów, a głowy Oreba i Zeeba przynieśli Gedeonowi za Jordan. (Księga Sędziów 7,25) – (tłum. BT 1989: 238).*
- BWP** *Schwytawszy następnie dwóch przywódców madianickich, **Oreba** i Zeeba, roztrzaskali Oreba o **skalę Oreba**, a Zeeba zabili przy tłoczni Zeeba. I nadal ścigali Madianitów, głowy zaś Oreba*

- i Zeeba przynieśli Gedeonowi na drugą stronę Jordanu. (Księga Sędziów 7,25) – (tłum. BWP 1997: 401).*
- BW** *Wzięli wtedy do niewoli dwóch książąt midiańskich, **Oreba** i Zeeba; Oreba zabili na **Skale Oreba**, a Zeeba zabili przy tłoczni Zeeba i gonili Midiańczyków, a głowę Oreba i Zeeba przynieśli do Gedeona na tamten brzeg Jordanu. (Księga Sędziów 7, 25) – (tłum. BW 2001: 273).*
- BP** *Pojmali oni również dwóch wodzów midianickich, **Oreba** i Zeeba, i zabili – Oreba na **Skale Oreba**, a Zeeba zabili w Tłoczni Zeeba. Potem ścigali nadal Midianitów. Głowę zaś Oreba i Zeeba zanieśli do Gedeona na drugą stronę Jordanu. (Księga Sędziów 7,25) – (tłum. BP 2012: 288).*
- PNŚ** *Pojmali też dwóch książąt Midianu, mianowicie **Oreba** i Zeeba; potem zabili Oreba na **skale Oreb**, a Zeeba zabili przy kadzi winiarskiej Zeeb. I dalej ścigali Midian, a głowę Oreba oraz Zeeba przynieśli do Gedeona w regionie nadjordańskim. (Księga Sędziów 7,25) – (tłum. PNŚ 1997: 333).*

Z innymi nieścisłościami traduktologicznymi spotykamy się podczas identyfikacji nazw astralnych i galaktycznych, gdzie częściowo (w zależności od rodzaju tłumaczenia) wykorzystana jest terminologia ludowa (patrz wyrazy pojedynczo podkreślone w przykładzie nr 5), por.

(V – KSIĘGA AMOSA 5,8)¹⁶

- BK** *Toho, któryż uczinil Kuřátka i Orionu, któryż proměňuje stín smrti v jitra, a den v temnosti noční [...], – (tłum. BK 2009: 752).*

¹⁶ W tym wersecie – podczas dokonywanej próby translacyjnej – skupiamy się na hebr. nazwie כִּמָּאִה *Kimāh* (patrz wyrazy wytłuszczone w tekście głównym). Przedstawiany hebr. wyraz podawany jest zgodnie z pomocniczą numeracją Stronga [h-3558].

- BO** *Činicieho **Arcturum** (to jisté znamenie) a Orionem (tu jistú hvězdu) a obracíjcieho v jitro tmy a den v noc proměňijcieho, [...] – (tłum. BO 2009: 43).*
- ČEP** *Ten, který učinil **Plejády** a Orióna, obrací šero smrti v jitro, ale i den zatmívá noci, [...] – (tłum. ČEP 2008: 906).*
- ČSP** *Hledejte toho, kdo učinil **Plejády** i Orion, kdo obrací nejhlubší tmu v ráno a den zatmívá noci, [...] – (tłum. ČSP 2009: 1109).*
- B21** *Ten, který stvořil **Plejády** a Orión, který obrací stín smrti na jitro a den pak zase stmívá v noc, [...] – (tłum. B21 2009: 1193).*
- PNS** *Původce souhvězdí **Kimy** a souhvězdí Kesilu, a Ten, kdo obrací hluboký stín v jitro, a Ten, kdo zatměl i den jako noc, [...] – (<http://www.jw.org/cs/publikace/bible-online/nwt/knihy/amos/5/>).*
- JB** *To on tvoří **Kuřátka** a Oriona, on mění v jitro husté temnoty a den zatmívá jak noc; [...] – (tłum. JB 2009: 1623).*
- SNC** *On je tím, který stvořil vesmír i souhvězdí **Plejád** a Orionu – (tłum. SNC 2011: 1094).*
- BG** *Tego, który uczynił **Baby** na niebie i Oryjona, który cień śmierci w poranek odmienia i dzień w ciemności nocne; [...] – (tłum. BG 1964: 719).*
- BJW** *Tego, który uczynił **Wóz niebieski** i Kosę i który obraca ciemności w zaranie, i dzień w noc odmienia, [...] – (tłum. BJW 2000: 1861).*
- NBG** *Zwróćcie się ku Temu, co uczynił **plejady** i Oriona, co mrok śmiertelny zamienia w poranek, a dzień w noc ściemnia; [...] – (<http://www.biblest.com.pl/stb/stest/amos/amos.html>).*
- BT** *To ten, który uczynił **Plejady** i Oriona, który przemienia ciemności w poranek, a dzień w noc zaciemnia, [...] – (tłum. BT 1989: 1072).*
- BWP** *To On stworzył **Siedmiozbiór** i Oriona, to On przemienia ciemność w jaśniejący ranek [...] – (tłum. BWP 1997: 1806).*

- BW** *On tworzy **Plejady** i Oriona, mrok przemienia w poranek, a po dniu zsyła ciemną noc; [...]* – (tłum. BW 2001: 979).
- BP** *On, który stworzył **Plejady** i Oriona, który zamienia ciemność w poranek, a dzień w ciemności nocne; [...]* – (tłum. BP 2012: 1326).
- PNS** *Twórca gwiazdozbioru **Kima** i gwiazdozbioru Kesil, Ten, który zamienia głęboki cień w ranek, i Ten, który sprawił, że dzień stał się ciemny jak noc, [...]* – (tłum. PNS 1997: 1171).
- BBrz** *Ten, który stworzył **Chima** i Chesil i który przemienia cień śmierci w światło poranne, a zacimia dzień nocą [...]* – (tłum. BBrz 1563/2003: 815).

Przekonaliśmy się również, że na podstawie wyekscerpowanych wersetów biblijnych, przetłumaczonych na język czeski i polski, możemy dostrzec, że: *počestěné poboby jmen vrostly ne jenom do tkáně jazyka, ale i do obrazné mysli jeho uživatělu*¹⁷ – [tłum. pol.: zbohemizowane podobieństwa nazw własnych przedostały się nie tylko do tkanki języka, ale i do obrazowej myśli jego użytkowników]. Ta zaobserwowana **asymetria językowo kulturowa**¹⁸ doprowadziła do powstania „dualizmu przekładuowego” znanego jako przekład ‘dosłowny’ i ‘wolny’, który jest ściśle powiązany ze strategią **ekwiwalencji formalnej i dynamicznej**.

Oдноśnie do wyżej wymienionych przykładów można powiedzieć, że: *jedná se o faktor kultury v překladu, čili poměr prvků reprezentujících*

¹⁷ A. Stich, *Jazyk bible u nás* [w:] Ouředník P.: *Aniž jest co nového pod sluncem*. Nakladatelství & vydavatelství Volvos Globator, vydání první, Praha (2011), s. 10.

¹⁸ Tłumacz musi wybierać w trakcie procesu budowania tekstu ciągle którąś z trzech relacji (por. G. Kubski, *Teoria komentarza biblijnego*, t. XVI. Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Poznań (2000), s. 75), tj. musi mieć na uwadze **równoznaczność** jako ‘odpowienność relacji semantycznej’; **równowartość** jako ‘relacje syntaktyczne’ i **równokształtność** jako ‘cecha adekwatności wobec wypowiedzi przekładanego tekstu’, które powinny być dominujące dla opracowywanego ogniwa tłumaczenia.

*kulturní kontext autora a prvků příznačných pro kontext překladatele. Sémanticky se dá vyjádřit opozici „svoje” a „cizí”, která se v překladu může realizovat v závislosti na překladatelově komunikačním postoji přibližováním nebo oddalováním se od předlohy (exotizace – naturalizace) – por. (práce np. Antona Popoviča¹⁹; Milana Hrdličky²⁰) – [tłum. pol.: omawiane są zagadnienia dotyczące **czynników kultury w przekładzie**, czyli jaki jest stosunek elementów reprezentujących kontekst kulturowy autora i elementów charakterystycznych dla kontekstu tłumacza. Z punktu widzenia semantyki można stworzyć opozycję „swój” i „obcy”, która w przekładzie może być realizowana w zależności na komunikacyjnym stanowisku tłumacza, który przybliży się lub oddala od pierwowzoru (jako tekstu oryginału). Pragnę podkreślić, że analizowane teksty religijne wymagają – jak zaznacza Janikowski²¹ – nie tylko ogromnej dbałości o ekwiwalencję denotacyjną oraz kohezję leksykalną, ale także pochylenia się tłumacza nad specyficznymi warunkami percepcji odbiorcy finalnego.*

Reasumując można powiedzieć, że (w niektórych tłumaczeniach biblijnych)²² przedstawiona **strategia udomowienia** jako forma prze-

¹⁹ A. Popovič A, *Teória umeleckého prekladu*, Tatran, Bratislava (1975), s. 275.

²⁰ M. Hrdlička (red.), *K verbální a neverbální komunikaci. Výběr z prací českých a slovenských autorů*. Wyd. Ostravská univerzita, Ostrava (2004), s. 77.

²¹ P. Janikowski, *Obrazy religijności. Odmiennosc religijna w przekładzie* [w:] *Odmiennosc kulturowa w przekładzie* red. P. Fast, P. Janikowski, A. Olszta. Studia o przekładzie nr 25, Wyd. Śląsk i WSL, Katowice-Częstochowa (2008), s. 55.

²² Tłumacz zawsze zostawia znak szczególny w przekładzie. Żeby jednak tłumacz wykonał dobry przekład, muszą być spełnione przez niego minimalnie **trzy warunki**:

- 1) musi bezbłędnie rozumieć tekst oryginału, przede wszystkim pod względem **tematu i stylu**;
- 2) musi sobie właściwie poradzić z przewyciężeniem różnic pomiędzy dwiema **strukturami językowymi**;
- 3) musi również uporać się z odtworzeniem w przekładzie **stylistycznych struktur oryginału**.

kładu prowadzi z reguły do stworzenia łatwego i zrozumiałego tłumaczenia w odbiorze, który stara się zbliżyć do szeroko pojętych standardów oraz do wartości kultury docelowej, zacierając przede wszystkim charakterystyczne cechy kultury wyjściowej²³. Druga metoda tłumaczenia polegająca na **strategii egzotyzacji** skupia się na wprowadzeniu do przekładanego tekstu różnych zapożyczeń i kalek ze względu na to, żeby czytelnik uświadomił sobie fakt, że ma do czynienia z produktem obcej kultury. Oznacza to, że zaproponowana egzotyzacja pozwala na wprowadzenie elementów obcości do utworu (tj. przekładanego tekstu) jednocześnie przenosząc odbiorcę-czytelnika do świata oryginału. Strategia ta polega na tym, że z języka źródłowego konkretnie używane nazwy stosowane podczas przekładu – w naszym przypadku omawiane nazwy geograficzne i imiona własne oraz środki płatnicze i reprezentanci świata awifauny – przenoszone są do języka docelowego bez żadnych modyfikacji, czy przekształceń kulturowo-językowych²⁴.

Pierwszy teoretyk przekładu, za którego się uważa świętego Hieronima, autora przekładu *Pisma Świętego* łacińskiej *Wulgaty*, widział konieczność spełnienia przez tłumacza trzech ważnych postulatów:

- dobrze zrozumieć tekst oryginału;
- wiernie oddać sens;
- szczególnie zadbać o poprawność i piękno języka przekładu.

²³ W tym momencie chciałoby się przywołać myśl francuskiego teoretyka przekładu Antoine Bermana o niszczeniu sieci elementów rodzimych, por. A. Berman, *Przekład jako doświadczenie obcego* [w:] *Współczesne teorie przekładu. Antologia* pod red. P. Bukowskiego i M. Heydel, przekł. U. Hrehorowicz. Wyd. Znak, Kraków (2009), s. 260, który jako tłumacz był zwolennikiem strategii wyobcowania postawy „widoczności” tłumacza. Zwracał uwagę na siły deformujące tekst, które uniemożliwiają „doświadczenie obcego”.

²⁴ B. Połuszyński, *Strategie tłumaczeniowe stosowane podczas przekładu nazw własnych* [w:] *Języki obce w szkole* nr 4/2012. Wyd. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa (2012), s. 42–45.

Jak się okazuje właściwa interpretacja nazw hebrajskich w *Starym Testamencie* nie jest łatwa. To dotyczy także *Nowego Testamentu* spisane-
nego w grece. Zauważamy, że:

- w niektórych tłumaczeniach biblijnych mamy do czynienia z **do-
wolnością przekładoznawczą**,
- w przekładach ważną rolę odgrywa **czynnik kulturologicznych
kompetencji tłumacza** ze względu na fakt, że to on musi wy-
czuć, czy końcowy odbiorca będzie znał omawiany wyraz lub czy
nie zaistnieje potrzeba wyjaśnienia tej sekwencyjnej aluzji (bez-
pośrednio w tekście lub w przypisie),
- wyobrażenia tłumaczy o tym samym utworze (rozdziale // wer-
secie) niekiedy różnią się dość zasadniczo, znajduje to odbicie
w wyborze konkretnych rozwiązań i w **ostatecznym kształcie
przekładanego tekstu**,
- tłumaczenie powinniśmy traktować jako **środek budowania
wzajemnego zrozumienia** między uczestnikami kultury wyj-
ściowej i docelowej,
- przekład nosi w sobie **znamiona twórczości**, co daje tłumaczowi
prawo do inwencji, a w niektórych przypadkach do dość **sw-
obodnej interpretacji**, co bezpośrednio koresponduje z przed-
miotową tezą o etycznych i społecznych ramach wokół
traduktologicznych procesów z a r z ą d z a n i a, zwłaszcza z zakre-
su tekstów pisanych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Andersen F., Freedman D.N., *Amos. A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Bible, Volume 24, Doubleday, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland (1989).
- [2] Berman A., *Przekład jako doświadczenie obcego* [w:] *Współczesne teorie przekładu. Antologia* pod red. Piotra Bukowskiego i Magdy Heydel, przekł. Uta Hrehorowicz. Wyd. Znak, Kraków (2009), s. 247–264.
- [3] Briks P., *Podręczny słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, Prymasowska Seria Biblijna, Oficyna Wydawnicza Vocatio, Warszawa (2000).
- [4] Brzozowski J., *Stanąc po stronie tłumacza. Zarys poetyki opisowej Przekładu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (2011).
- [5] Chmiel J., „*Biblia a reklama*”, w: Komurka, R. (red.), *Język Biblii a język współczesny*, Wyd. WAM, Kraków (2006), s. 86–93.
- [6] Dubovský P., Panczová H., Tiňo J. (edit.) (2015), *Ozeáš, Joel, Amos. Komentáře k Starému zákonu*, 4 zväzok, Vydavateľstvo Vivit, Kežmarok, Teologická fakulta Trnavskej univerzity, Bratislava (2015).
- [7] Dybiec-Gajer J., *Zmierzyć Przekład. Z metodologii oceniania w dydaktyce przekładu pisemnego*, TAIWPN Universitas, Kraków (2013).
- [8] Hampl L., *Świat awifauny w polskich i czeskich przekładach Pisma Świętego (sowy i jaskółki)*, Wydawnictwo Naukowe ATH, Bielsko-Biała (2013).
- [9] Hampl L. (2014), *Świat awifauny II w polskich i czeskich przekładach Pisma Świętego (ptactwo czyste i nieczyste)*, Wydawnictwo Naukowe ATH, Rozprawy Naukowe nr 53, Wymiary Humanistyki, Bielsko-Biała (2014).
- [10] Hampl L. (2016), *Świat awifauny III w polskich i czeskich przekładach Pisma Świętego (rodzina krukowatych – kawka, wrona, kruk, gawron i sójka)*, Wydawnictwo Naukowe ATH, Wymiary Humanistyki, Bielsko-Biała (2016).
- [11] Hejwowski K. (2006), *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa (2006).

- [12] Hejwowski K. (2009), *Klasyfikacja błędów tłumaczeniowych – teoria i praktyka*, [w:] Kopczyński A., Kizeweter, M., „*Jakość i ocena tłumaczenia*”, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej Academica, Warszawa (2009), s. 141–161.
- [13] Hejwowski K. (2015), *Iluzja przekładu, przekładoznawstwo w ujęciu konstruktywnym*, Studia o przekładzie nr 41 Fast P. (red.), Wyd. Naukowe Śląsk i SIW, Katowice (2015).
- [14] Heller J. (2009): *Na čem mi záleží. Rozhovory nad Biblí*, Nakl. Vyšehrad, Praha (2009).
- [15] Hrdlička M. (red.) (2004), *K verbální a neverbální komunikaci. Výběr z prací českých a slovenských autorů*. Vyd. Ostravská univerzita, Ostrava (2004).
- [16] Ilek B., *Překlad jako zrcadlo stylu*, w: Hrdlička, M., Gromová E. (red.), *Antologie teorie uměleckého překladu (Výběr z prací českých a slovenských autorů)*, Vyd. Ostravská univerzita, Ostrava (2004), s. 179–190.
- [17] Janikowski P., *Obrazy religijności. Odmiennosc religijna w przekładzie* [w:] *Odmiennosc kulturowa w przekładzie* red. P. Fast, P. Janikowski, A. Olszta. Studia o przekładzie nr 25, Wyd. Śląsk i WSL, Katowice-Częstochowa (2008), s. 53–66.
- [18] Koehler L., Baumgartner W., Stamm J. (2), *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. I, 5-8, red. nauk. wyd. pol. Dec P., Prymasowska Seria Biblijna, Oficyna Wydawnicza Vocatio, Warszawa (2008).
- [19] Kraus J. a kol., *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*, Nakl. Akademia, Praha (2007).
- [20] Kubiński G., *Teoria komentarza biblijnego*, t. XVI. Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Poznań (2000).
- [21] Kufnerová Z., *Čeština a překládání*, Nakladatelství H&H, Jinočany (2009)
- [22] Kukułka-Wojtasik A. (red. nauk.) (2011), *Translatio i literatura*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa (2011).

- [23] Kuśmirek A., *Hebrajsko-polski Stary Testament Pisma. Przekład interliniarny z kodami gramatycznymi, transliteracją i indeksem rdzeni hebrajskich i aramejskich*, Prymasowska Seria Biblijna, Oficyna Wydawnicza Vocatio, Warszawa (2009).
- [24] Kwaśna K., *Potworne czy nienazwane? O przekładzie opowiadań Howarda Phillipsa Lovecrafta* [w:] *Studia o Przekładzie nr 36*, pod red. Piotra Fasta, Wyd. Śląsk, Katowice (2013), s. 117–148.
- [25] Langacker R., *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. I, Stanford (1987).
- [26] Langacker R., *Wykłady z gramatyki kognitywnej: Kazimierz nad Wisłą*, grudzień 1993, Lublin (1995).
- [27] Langacker R., *Model dynamiczny oparty na uzusie językowym*, [w:] *Akwizycja języka w świetle językoznawstwa kognitywnego*, red. Dąbrowska E., Kubiński W., Kraków (2003), s. 30–117.
- [28] Levý J., *Umění překladau*, čtvrté upravené vydání, Nakladatelství Apostrof, Praha (1963/2012).
- [29] Levý J., *Tři fáze překladatelovy práce*, w: Hrdlička, M., Gromová E. (red.), *Antologie teorie uměleckého překladau. Výběr z prací českých a slovenských autorů*, Vyd. Ostravská univerzita, Ostrava (2004), s. 17–29.
- [30] Lewicki R., *Między adaptacją i egzotyzacją: The Pickwick Papers w przekładzie polskim i rosyjskim* [w:] *Przekładając nieprzekładalne*, red. W. Kubiński, O. Kubińska, T.Z. Wolański, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk (2000), s. 191–200.
- [31] Lipiński K., *Mity przekładoznawstwa*, Wyd. Egis, Kraków (2004).
- [32] Lipiński K. (2006), *Vademecum tłumacza*, Wyd. Idea, Kraków (2006).
- [33] Lukas K., *Jungowska wizja archetypów i artyści w prozie Brunona Schulza i jej przekładzie na język niemiecki* [w:] *Translatio i literatura* red. nauk. Anna Kukułka-Wojtasik, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa (2011), s. 215–223.
- [34] Macurová A., *Překlad jako první interpretace textu*, w: Hrdlička, M., Gromová E. (red.), *Antologie teorie uměleckého překladau (Výběr z prací*

- českých a slovenských autorů*), Wyd. Ostravská univerzita, Ostrava (2004), s. 238–242.
- [35] Moszyński L. (2000), *Staroczeskie Kuřátka – Staropolskie Baby (z historii astronomów w słowiańskich przekładach Księgi Hioba)*, w: Wróbel, H. (red.), *Studia z frazeologii słowiańskiej*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (2000), s. 183–190.
- [36] Mügllová D., *Komunikace, tlumočení, překlad aneb proč spadla Babylonská věž?*, Enigma, Nitra (2013).
- [37] Nida E. (1964), *Toward a Science of Translating, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, E.J. Brill, Leiden (1964).
- [38] Piela M. (2003), *Grzech dosłowności we współczesnych polskich przekładach Starego Testamentu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (2003).
- [39] Pieńkos J., *Przekład i tłumacz we współczesnym świecie*, Wyd. PWN, Warszawa (1993).
- [40] Pípal B., *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*, Wyd. Kalich, Praha (2006).
- [41] Połuszyński B., *Strategie tłumaczeniowe stosowane podczas przekładu nazw własnych* [w:] *Języki obce w szkole* nr 4/2012, s. 42–50. Wyd. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa (2012).
- [42] Popovič A., *Teória umeleckého prekladu*, Tatran, Bratislava (1975).
- [43] Schleiermacher F., *O różnych metodach tłumaczenia*. Przeł. Piotr Bukowski [w:] *Przekładaniec 21*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (1975), s. 8–29.
- [44] Siatkowski J., Basaj M., *Česko-polský slovník*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha // Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa (1991).
- [45] Skoumalová Z., *Jaké druhy překladu známe*, w: Kufnerová Z., Poláčková M., Povejšil J., Straková V. (red.), *Překládání a čeština*, Nakl. H&H, Jinočany (2003), s. 22–38.

- [46] Steiner G., *Po Babelu. Otázky jazyka a překladu*, přeložila Grauová Š., Nakl. Triáda, Praha (2010).
- [47] Stich A., *Jazyk bible u nás* [w:] Ouředník P.: *Aniž jest co nového pod sluncem*. Nakladatelství & vydavatelství Volvos Globator, vydání první, Praha (2011), s. 7–13.
- [48] Tabakowska E., *Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu*, przeł. Pokojaska A., Wyd. TAIWPN Universitas, Kraków (2001).
- [49] Tabakowska E., *O przekładzie na przykładzie*, Wyd. Znak, Kraków (2008).
- [50] Tabakowska E., *Tłumacząc się z tłumaczenia*. Wyd. Znak, Kraków (2009).
- [51] Tryuk M., *Ile teorii przekładu w polskich tekstach translatorycznych*, w: Kukułka-Wojtasik, A. (red.), *Translatio i literatura*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa (2011), s. 327–340.
- [52] Urbanek D., *Przekład tekstu kulturoznawczego jako rekonstrukcja językowego obrazu świata*, w: Lewicki, R. (red.), *Przekład – język – kultura II*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin (2010), s. 87–95.
- [53] Venuti L., *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge, London–New York (1995).
- [54] Venuti L., *Przekład, wspólnota, utopia* [w:] *Współczesne teorie przekładu. Atrologia* pod red. Piotra Bukowskiego i Magdy Heydel, przekł. M. Heydel. Wyd. Znak, Kraków (2009), s. 265–293.
- [55] Wajda A.M., „Przyczynek do metodyki tłumaczenia terminów zoologicznych w tekstach biblijnych na przykładzie wybranych gatunków ssaków (*Mammalia*)”, *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, vol. 64, numer 3 (2011), s. 221–232.
- [56] Wajda M.A., *Szkice z biblijnego zwierzyńca*, Wyd. Petrus, Kraków (2016).
- [57] Wojciechowski M., *Hermeneutyka Biblijna – współczesna metoda ustalania sensu dosłownego*, w: Chrostowski, W. (red.), *Katolicki komentarz biblijny*, Prymasowska Seria Biblijna, Oficyna Wydawnicza Vocatio, Warszawa (2001), s. 1814–1817.
- [58] Wojtasiewicz O., *Wstęp do teorii tłumaczenia*. Wyd. Translegis, Warszawa (2007).

WYKAZ SKRÓTÓW PRZEKŁADÓW BIBLIJNYCH:

- BBud – *Biblia Szymona Budnego*
- BBrz – *Biblia Brzeska*
- BG – *Biblia Gdańska*
- BJW – *Biblia Jakuba Wujka*
- BK – *Bible kralická*
- BO – *Bible olomoucká*
- BP – *Biblia Poznańska*
- BT – *Biblia Tysiąclecia*
- BW – *Biblia Warszawska*
- BWP – *Biblia Warszawsko-Praska*
- B21 – *Bible 21. století*
- ČEP – *Český ekumenický překlad*
- ČSP – *Český studijní překlad*
- JB – *Jeruzalémská bible*
- LXX – *Septuaginta*
- NBG – *Nowa Biblia Gdańska*
- PNS – *Překlad nového světa*
- PNŚ – *Przekład Nowego Świata*
- SNC – *Slovo na cestu*
- VUL – *Wulgata*